

10 jaar jaarrond tuintellen

2015 - 2025

Colofon

10 jaar jaarrond tuintellen 2015-2025 is een eenmalige uitgave van De Vlinderstichting, RAVON, Sovon Vogelonderzoek, Vogelbescherming Nederland en Zodion gezamenlijk waarin we verslag doen van de eerste 10 jaar van het project jaarrond tuintelling. De uitgave is gecoördineerd door Sovon en kwam tot stand dankzij een financiële bijdragen van Vogelbescherming Nederland en BIJ12.

Met bijdragen van:
- De Vlinderstichting: Amber van Amsterdam, Gerdien Bos, Kars Veling
- RAVON: David Broek
- Sovon: Caroline van Oostveen (eindredactie), Jan Schoppers, Carolyn Vermanen (coördinatie) en Hugo Wieleman
- Vogelbescherming: Jeffrey Brand, Eva Kok en Marianne Platel
- Zodion: Neeltje Huizenga

Gegevens en figuren: Gerard Troost (Sovon)
Vormgeving: Laura Hondshorst (Sovon)
Foto's omslag: Marcel van Kammen (voorkant) en Vincent van den Hoven Fotografie (achterkant).

© Overname van informatie is toegestaan met bronvermelding.
Graag citeren als: Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2026. 10 jaar jaarrond tuintellen 2025-2025. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bij de samenstelling van deze publicatie hebben we uiterste zorgvuldigheid betracht. De samenstellers zijn niet aansprakelijk voor eventuele fouten in deze uitgave.

Jaarrond Tuintelling
p/a Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen

e-mail: tuintelling@sovon.nl
website: jaarrondtuintelling.nl

Bronnen vind je op:
sovon.nl/bronnen-10jaar-jrt

Inhoud

Voorwoord	5
Waarom in tuinen tellen?	6
Profiteert de appelvink van oude bomen?	8
Groenling ziet geel	10
Holenduif	11
De huismus kan niet zonder ons	13
10 jaar Jaarrond Tuintelling – vlinders	16
Libellen en juffers	20
Zoogdieren in de Jaarrond Tuintelling	24
Amifibieën	28
Exoten worden ook geteld	32
Tuinen nader bekeken: wat maakt een tuin vogelvriendelijk?	33
Trends in hoofdlijnen: wat zien we na 10 jaar tellen?	34
De mensen achter de Jaarrond Tuintelling	38

Foto: Vincent van den Hoven Fotografie

Voorwoord

Nergens ter wereld wordt zo veel geteld als in Nederland. Vogels, paddenstoelen, vissen, vlinders… Vooral de mooiste natuurgebieden zijn populaire plekken om te tellen. Maar de natuur waar een heel groot deel van onze 18 miljoen mensen zich iedere dag in bevindt – de eigen achtertuin – was tot voor kort een blinde vlek. En dat is best gek, want alle tuinen bij elkaar vormen een gigantisch natuurgebied – een natuurgebied dat voor veel algemene soorten cruciaal is om algemeen te kunnen blijven.

Daarom sloegen ruim tien jaar geleden zeven organisaties de handen ineen. Geïnspireerd door de Engelse *Garden Bird Watch*, was daar de Jaarrond Tuintelling. Op 22 maart 2015 nam de Jaarrond Tuintelling een vlucht tijdens het radioprogramma Vroege Vogels. We zijn met z'n allen gaan tellen en dat leverde zowel veel tellers als veel inzichten op.

De natuurwaarde van tuinen staat sindsdien op de kaart. Steeds meer mensen zijn zich van natuur in de tuin bewust. Tegels gaan eruit, natuur komt erin. We zijn nog lang niet waar we willen zijn, maar we hebben iets tot keren gebracht. En daarvoor is een dankwoord op z'n plaats aan iedereen die meedoet.

In dit verslag vindt u een greep uit de resultaten en inzichten die voortkomen uit tien jaar Jaarrond Tuintelling. Naast de bevindingen, staat deze uitgave ook vol met tips, inspiratie en natuurlijk de helden die het zo ver hebben laten komen.

Veel plezier met *Tien jaar Jaarrond Tuintelling*!

Jeffrey Brand
Vogelbescherming Nederland

Jeffrey Brand

Waarom in tuinen tellen?

Tuinen beslaan een aanzienlijk deel van Nederland; in totaal vormen ze een gebied dat ongeveer acht keer zo groot dan de Oostvaardersplassen. Het gaat dus om een enorm oppervlak waarin veel diersoorten voorkomen. Lange tijd was weinig bekend over hoe het met vogels, vlinders, zoogdieren, amfibieën en insecten gaat in de Nederlandse tuinen, omdat ze daar niet systematisch werden geteld. Tot 2015.
In 2015 is – naar goed voorbeeld van de *Garden BirdWatch* van de *British Trust for Ornithology* (BTO) – de Jaarrond Tuintelling gestart. Dit gebeurde op initiatief van De Vlinderstichting, Zoogdiervereniging, FLORON, RAVON, EIS Kenniscentrum Insecten, Vogelbescherming Nederland en Sovon Vogelonderzoek Nederland. Sindsdien tellen vrijwilligers op gestructureerde wijze de soorten vlinders, zoogdieren, vogels, libellen, reptielen en amfibieën die in hun tuin voorkomen.

Deze *citizen science* – of burgerwetenschap – heeft in ruim tien jaar tijd een schat aan informatie opgeleverd over het voorkomen van soorten in Nederlandse tuinen, het moment waarop ze te zien zijn en hoe ze zich ontwikkelen. Deze informatie is bijvoorbeeld waardevol voor het vroegtijdig signaleren van vogelziekten, waardoor soorten nog beter beschermd kunnen worden. Ook kunnen de resultaten worden gebruikt voor promotie voor een natuurvriendelijke inrichting van de tuin.

In die tijd voerden vrijwilligers ruim 374.000 weektellingen en 174.200 tijdstiptellingen in. Daarmee bouwden zij samen een unieke dataset op, die door medewerkers van de initiatiefnemende organisaties is geanalyseerd. In deze uitgave presenteren wij met trots de kernresultaten en de uitkomsten per soortgroep van tien jaar Jaarrond Tuintelling in Nederland. Dit overzicht vormt een belangrijke aanvulling op de resultaten uit andere meetnetten. We illustreren de resultaten met persoonlijke verhalen van tellers.

Bij de inhoudelijke bijdragen hebben we gebruik gemaakt van hele kalenderjaren (2016 t/m 2025).

Een schat aan informatie in tien jaar

374.000
weektellingen

174.200
tijdstiptellingen

Foto: Marcel van Kammen

Hoe werkt de Jaarrond Tuintelling?

Deelnemers voeren hun telgegevens zelf in via de website van de Jaarrond Tuintelling. Om structurele deelname te stimuleren, is dit proces zo laagdrempelig mogelijk gemaakt. Zo kiezen deelnemers zelf welke soortgroep(en) ze tellen.
Bij aanvang leggen deelnemers een tuinprofiel vast, met informatie over onder meer het type tuin, de grootte en de locatie. Daarnaast wordt jaarlijks door middel van een enquête bijgehouden hoe de tuin ingericht is en of daarin veranderingen zijn opgetreden. Denk daarbij aan het type beplanting, type erfafscheiding en het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Deze inzichten zijn essentieel voor een goede analyse van de telgegevens.
Deelnemers kunnen kiezen tussen weektellingen en tijdstiptellingen. Bij een weektelling geven zij door welke soorten zij hebben gezien en wat de maximale aantallen waren, bij voorkeur elke week. Een tijdstiptelling is een korte telling van bijvoorbeeld tien of vijftien minuten en levert waardevolle aanvullende informatie op. Alle telgegevens worden na de invoer handmatig en automatisch gevalideerd. Eventuele foutjes worden er zo uitgehaald.

Bastaardkikker, één van de veel aangetroffen amfibieën in tuinen. Foto: Jelger Herder

Teller aan het woord

Naam teller: Désirée Bruggema
Naam tuin: DéLituin, een samentrekking van de eerste letters van mijn voornaam en die van mijn vrouw Lies
Type tuin: onze achtertuin is maar een postzegel waar ik zoveel mogelijk, liefst biologische, insectvriendelijke producten gebruik. Daarnaast hebben we vóór het huis een groenstrook die we ook meetellen
Plaats: Geldrop, Noord-Brabant
Telt sinds: 5 maart 2007

Langste teller: Désirée Bruggema

Ik doe mee met het tellen van vogels omdat ik al vanaf mijn kindertijd gek ben op vogels, graag naar ze kijk en het nut van de tellingen inzie. Mijn eerste opstel op de lagere school ging over de vogels in onze, toen ook heel kleine, tuin. Dat waren toen vooral huismussen, spreeuwen en merels.
We zouden graag willen dat er eens gebroed wordt in het nestkastje. Het hangt goed dacht ik, met het gat op het noorden, en we zien er vaak pimpel- en koolmezen bij. Mogelijk slapen ze er wel. Iedere maand mei zijn wij vier weken weg en hebben de mezen de hele tuin voor zichzelf.
Dit jaar genoten we voor het eerst een paar wekenlang van een kuifmees die graag op het hulstboompje voor ons huis zat en pinda's snoepte uit het bakje op het woonkamerraam (een groot succes!). Dit bakje ook door veel andere kleine vogeltjes graag bezocht. Duiven zien we minder graag in onze tuin omdat ze alles onderschijten. Maar je kunt ze niet kwalijk nemen dat ze op het vogelvoer afkomen dat voor de vogels is die wél welkom zijn. Ikzelf ben begonnen met tellen en deed het de eerste vijftien jaar helemaal alleen. Maar inmiddels is mijn vrouw gepensioneerd en herkent ze ook de meeste soorten wel. Nu tellen we dus samen, zo zien we ook meer soorten!

Profiteert de appelvink van oude bomen?

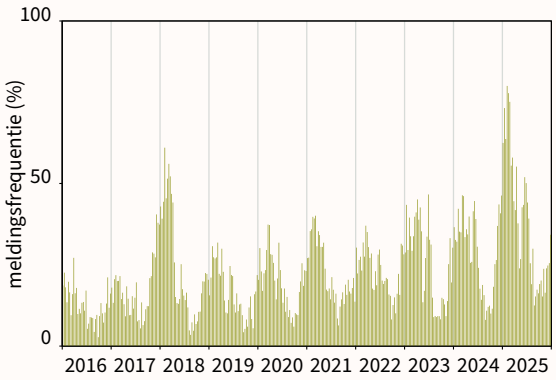
Appelvink. Foto: Herman Vreeman

Leefgebied en voedsel

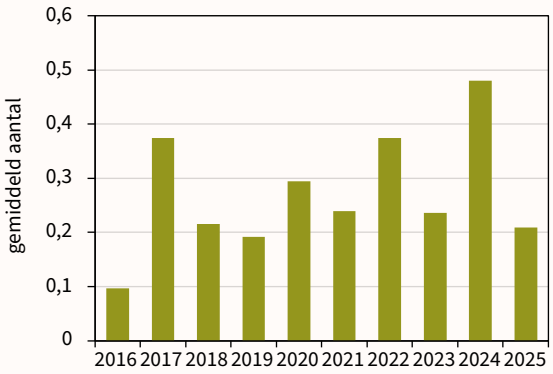
De appelvink is een grote vinkachtige met een forse snavel. In de winter kraken ze vooral pitten, maar ook zaden en jonge knoppen staan op het menu. Deze voedselbronnen vormen het hele jaar door het grootste deel van hun dieet. De jongen krijgen daarnaast insecten en een papje van fijngemalen zaden. De soort heeft een voorkeur voor oude loofbossen, parken en groene buitenwijken. De belangrijkste verspreiding is in het midden (incl. Flevoland), oosten en zuidoosten van ons land (sovon.nl). Dit zijn regio's waar vooral oud loofbos aanwezig is. Lage dichtheden komen voor in Noord-Brabant, de binnenduinrand en Zuidoost-Friesland en Groningen. In de overige delen van het land ontbreekt de soort als broedvogel vrijwel geheel. De verspreiding in de Jaarrond Tuintelling geeft grotendeels hetzelfde verspreidingsbeeld weer. Onze broedvogels zijn voornamelijk standvogel, gaan in het winterhalfjaar wat rondzwerven en trekken over relatief korte afstanden (vogeltrekatlas.nl). In het winterhalfjaar kunnen Oost-Europese vogels onze populatie aanvullen.

Ontwikkeling

De appelvink is in Nederland een vrij algemeen voorkomende soort en het aantal broed- en wintervogels is in de afgelopen decennia toegenomen. Ondanks de relatief korte onderzoeksperiode zien we dat ook duidelijk terug in de Jaarrond Tuintelling. De jaarlijkse piek valt in de eerste maanden van het jaar en in september zijn de laagste aantallen aanwezig (figuur 1). De gemiddelde aantallen per tuin laten een vergelijkbaar beeld zien. In de loop der jaren neemt de aanwezigheid geleidelijk toe, met een aantal opvallende uitschieters. Deze uitschieters vallen samen met hogere getelde aantallen op trektelposten in het najaar van 2017, 2022 en 2024 (figuur 2). In najaren met een hoger aantal trekkende individuen worden ze in de opvolgende winter meer gezien in tuinen. Het is de vraag of dit verplaatsingen betreft over grotere afstanden of kleinere, bijvoorbeeld van de bossen naar de tuinen. Het favoriete voedsel van appelvinken bestaat uit zaden van verschillende kersensoorten en bomen als de Spaanse aak en haagbeuk. Onduidelijk is of ook bij deze voedselbronnen sprake is van jaarlijkse schommelingen in de zaadproductie. Bij beuk en eik komen zulke mastjaren wel voor, waarbij beuk mogelijk eveneens een voedselbron vormt voor de appelvink. Alleen 2017 past in de veronderstelling dat een lage mastproductie in bossen en parken leidt tot meer appelvinken in tuinen; voor 2025 zijn de gegevens over de beukenmast nog niet bekend. Mogelijk vormt het in tuinen aangeboden zaad in jaren met weinig natuurlijk voedsel een aantrekkelijk alternatief.

Figuur 1. Appelvink. Meldingsfrequentie in de Jaarrond Tuintelling, in 2016-25.

Figuur 2. Appelvink. Gemiddeld aantallen per uur op trekposten in de hoofdtrekperiode (najaar) 2016-25.

Meeste bosvogels in de plus

Tot slot lijken tuinen en urbaan gebied door het ouder worden van loofbomen ook meer geschikt te worden voor een typisch bosvogel zoals de appelvink. In de Jaarrond Tuintelling komen dezelfde verspreidingsclusters naar voren als in de landelijke Vogelatlas, maar de aantallen in Zuidoost-Nederland liggen duidelijk lager. Ook andere bossoorten als grote bonte specht, bonte vliegenvanger, gekraagde roodstaart en, in het voorjaar, vink en roodborst worden in toenemende aantallen waargenomen. Bij boomklever en boomkruiper is daarvan geen sprake; de aantallen van deze soorten blijven stabiel.

Een bijzonder trio: appelvink met grote bonte specht en pimpelmees. Foto: Eduard Sangster

Teller aan het woord

Naam teller: Madelief
Naam tuin: A-mees-ing
Type tuin: zo'n 70 m^2; een voortuintje en een achtertuin
Plaats: Purmerend, Noord-Holland
Telt sinds: juli 2014, ik ben begonnen als beta-teller (testteller zeg maar)

Meeste tellingen: Madelief gewoon Madelief

Als je lang en regelmatig telt, dan zie je verschuivingen in de bezoekers: de soorten. Ik vind het ook steeds leuker om bij het planten bewust iets te kiezen waar de vogels en/of insecten iets aan hebben. Zo heb ik een Gelderse roos geplaatst in de hoop eens een pestvogel te mogen zien, terwijl de mezen het een fijne plek vinden om met een pinda of een zonnepit te gaan zitten. Maar geen vogel blieft hier die besjes; de vuurdoornbesjes en de wingerdbesjes zijn duidelijk lekkerder.
Ik laat de boel meer verwilderen. In een tuin waar bij wijze van spreken elk grassprietje is gevijld, heeft een dier weinig te zoeken. Waar ik heel erg blij mee ben, is dat het mij na jaren (kennelijk) eindelijk gelukt is om madeliefjes in mijn gras te krijgen en te houden; dit zou het derde jaar worden dat ze bloeien. Voor de vogels heb ik deze winter een experiment gedaan met alleen voer geven in een kooi, dat scheelt veel eksters en kauwen.

Groenling ziet geel

De groenling heeft het moeilijk. Foto: Thijs Glastra

Leefgebied en voedsel

De opvallende zang van de groenling is vooral te horen vanuit boomtoppen in halfopen landschappen, zoals stedelijk gebied en erven, bosranden en parken. Natuurgebieden, grote oude bossen en open landschap zonder erven of groen zijn minder populair. In stedelijk gebied en tuinen vindt de groenling een aantrekkelijk leefgebied, waardoor een aanzienlijk deel van de landelijke populatie hier voorkomt. Het nest wordt gebouwd in struiken, heggen en vooral jonge bomen. Het voedsel bestaat uit onkruidzaden, bessen, aangeboden tuinvogelvoer en in de winter onder meer rozebottelzaad, achtergebleven graan en bladrammenas. De Nederlandse groenlingen zijn voornamelijk standvogels; in de winter wordt de populatie aangevuld met vogels uit Scandinavië en Duitsland.

Ontwikkeling

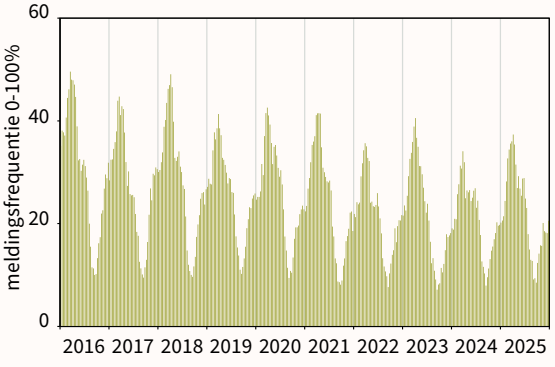
De groenling is in Nederland een algemene en wijdverspreide soort. Sinds het begin van de eeuw nam de landelijke populatie aanvankelijk toe, maar recent is een afname vastgesteld. Die trend zien we ook duidelijk terug in de resultaten uit de Jaarrond Tuintelling (figuur 3). De aanwezigheid piekt in maart en april en bereikt een minimum in september. In het voorjaar worden gemiddeld minder dan één groenling per tuin waargenomen, terwijl dat in het winterhalfjaar oploopt tot één à anderhalve vogel per tuin. Ondanks deze seizoensverschillen is zowel in het voorjaar als in de winter sprake van een duidelijke afname. Deze achteruitgang werd al vóór de start van de Jaarrond Tuintelling vastgesteld in MUS-tellingen en wordt in verband gebracht met de ziekte trichomoniasis, beter bekend als het Geel.

Meld ook dode vogels

Het Geel wordt veroorzaakt door de parasiet Trichomonas gallinae. De ziekte is al langer bekend uit ons land, vooral bij duiven en roofvogels. In 2009 werd de aandoening voor het eerst vastgesteld bij een groenling. De parasiet tast bij zowel jonge als oude vogels de keel- en snavelholte aan. Daar ontstaan gelige woekeringen en knobbeltjes die de voedselopname bemoeilijken en de vogels verzwakken. Wanneer deze woekeringen zich ophopen, kunnen ook ademhalingsproblemen ontstaan. Besmetting vindt plaats via direct contact tussen vogels, maar vooral via gedeelde voer- en drinkplekken. Daarom wordt geadviseerd om voedersilo's en drinkschalen regelmatig, bij voorkeur wekelijks, schoon te maken en tijdelijk te stoppen met voeren wanneer er dode of zieke vogels worden aangetroffen.

Naast het Geel kregen we sinds 2016 ook te maken met het Usutu-virus bij de merel. Destijds waren het vooral tuineigenaren die als eersten melding maakten van dode merels. Dat onderstreept de waarde van de Jaarrond Tuintelling: deelnemers kunnen fungeren als een belangrijk vroegtijdig waarschuwingssysteem voor uitbraken van vogelziekten. Kom je een dode vogel tegen in de tuin? Geef deze dan door via portal.sovon.nl/dood.

De groenling is een broedvogel van struiken, heggen en jong opgaand groen. Juist deze groep soorten laat in stedelijk gebied een duidelijke afname zien. Naast de effecten van het Geel speelt waarschijnlijk ook het verlies aan geschikt leefgebied een belangrijke rol. Door verstening van tuinen en de vervanging van groene erfafscheidingen door schuttingen neemt het aanbod aan nestgelegenheid en beschutting af, wat vermoedelijk bijdraagt aan de achteruitgang van de soort.

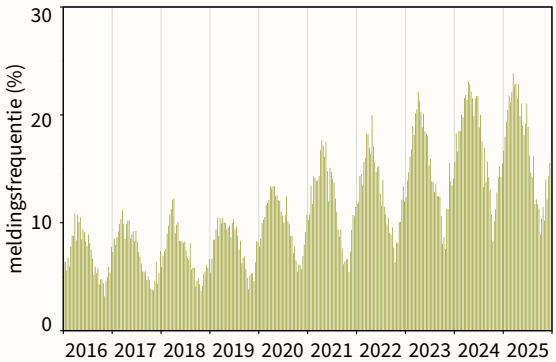
Figuur 3. Groenling. Meldingsfrequentie in de JRTT, in 2016-25.

Holenduif

Leefgebied en voedsel

Duiven zijn niet de meest populaire vogelgroep; ze beginnen al vroeg op de dag te koeren en poepen de heilige koe onder. Maar de duif staat ook voor liefde en vrede, én ze behoren tot een van de slimste vogelsoorten. In Nederland broeden vijf soorten duiven: de houtduif, holenduif, Turkse tortel, stadsduif en zomertortel. Van deze soorten komen er vier voor in bebouwd gebied. De houtduif en holenduif hebben hun belangrijkste broedhabitat in de vorige eeuw verschoven van bos naar halfopen agrarisch en urbaan gebied. De duivensoorten die in Nederland broeden hebben een lang broedseizoen en kunnen meerdere legsels produceren. Het voedsel bestaat uit zaden en groen (knoppen, blad en jonge scheuten). De stadsduif en houtduif zijn daarnaast niet vies van rondslingerende etensresten. Jongen worden de eerste week gevoed met 'duivenmelk' uit de krop van de ouders, wat eigenlijk losgelaten, vetrijke cellen van de kropwand zijn. De houtduif en holenduif zijn goed in staat om voedselvluchten van meerdere kilometers te maken en kunnen daarbij vanuit bebouwd gebied uitwijken naar voedselrijke plekken daarbuiten, zoals pas geoogste graanakkers.

De holenduif is een relatieve – en opvallende – nieuwkomer in urbaan gebied, aangezien de soort vooral te boek staat als holenbroeder in bomen. Tegenwoordig maakt hij echter ook gebruik van nestkasten en holtes in gebouwen, in zowel oude als moderne bebouwing. Binnen het stedelijke gebied blijken voornamelijk de oude wijken in trek, al blijven naoorlogse wijken en nieuwbouwwijken daar nauwelijks bij achter. Parken zijn daarentegen minder populair als leefgebied dan je zou verwachten.

Figuur 4. Holenduif. Meldingsfrequentie in de Jaarrond Tuintelling, in 2016-25.

De holenduif is van de houtduif te onderscheiden door het donkere oog en de afwezigheid van de witte nekvlek. Foto: Caroline van Oostveen

Ontwikkeling

De aanwezigheid van de holenduif piekt in maart en april, terwijl de soort in het najaar het minst vaak wordt gemeld (figuur 4). De hoogste gemiddelde aantallen worden juist in het najaar en winter waargenomen, wanneer holenduiven vaak in groepen leven. In tuinen wordt de soort vooral gemeld in het noorden, oosten en midden van het land en in Noord-Brabant. Landelijk zit de soort als broedvogel in de lift. Die positieve ontwikkeling zien we ook terug in de Jaarrond Tuintelling, waar zowel de presentie (figuur 4) als de gemiddelde aantallen (niet in figuur) sterker stijgen dan in het Meetnet Urbane Soorten (MUS). Omdat tuinen binnen het MUS relatief beperkt vertegenwoordigd zijn, lijkt de Jaarrond Tuintelling aanvullende informatie te bieden en een verfijnder beeld te geven van de aantalsontwikkeling van de soort in de bebouwde omgeving.
De houtduif wordt van de vier duivensoorten het meest gemeld in tuinen (84% van de tuinen), waarna de Turkse tortel volgt (72%). Op afstand volgt de holenduif (31%) en de stadsduif wordt in een op de vijf (20%) tuinen gezien.

Krakkemikkige nesten?

De nesten van de vier duivensoorten zijn nogal krakkemikkig. Maar door de meerdere legsels die erin wordt grootgebracht, worden ze verstevigd door een laag opgedroogde poep van de jongen. Een effectieve methode die weinig moeite kost. Duiven herkennen ook verbanden en zijn daar op sommige vlakken zelfs beter in dan de mens, bleek uit een onderzoek waarbij ze afbeeldingen moesten categoriseren (scientias.nl). De duif mag op dit vlak gerust een opwaardering krijgen.

De holenduif maakt steeds vaker gebruik van nestkasten en gebouwen. Foto: Jelger Herder

Teller aan het woord

Naam teller: Aster Berghout
Naam tuin: Balkonaster en straatkant
Type tuin: balkon
Plaats: Amsterdam, Noord-Holland
Telt sinds: augustus 2018

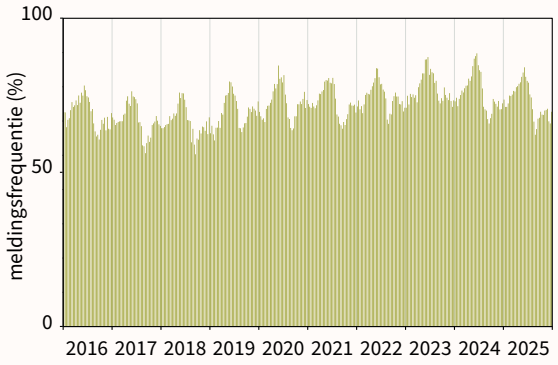
Teller met balkon/stadstuintje: Aster Berghout

Wat zo leuk is aan vogels tellen, is dat ik veel meer opmerk van mijn eigen omgeving. Door gewoon een tijdje te blijven kijken en luisteren, blijkt er van alles langs te komen en te gebeuren. Zo leerde ik langzaam maar zeker veel vogels kennen en kreeg ik steeds meer zicht op hun gedrag en levenswijze door het jaar heen. Ik had nooit gedacht dat ik in de loop der jaren zomaar 75 verschillende vogelsoorten zou zien, vanaf mijn balkon en door het raam, gewoon in een woonwijk in de stad. Dit zijn alledaagse vaste bewoners. Of vogels die vaak voorkomen, maar die ik pas leerde kennen door te gaan opletten, zoals de heggenmus en de zwartkop. En leukertjes die af en toe opduiken zoals staartmeesjes en putters. Maar er zitten ook hele speciale soorten tussen zoals de krooneend, ijsvogel of braamsluiper.
Ik volg vooral graag het wel en wee en het sociale gedrag van eksters die elk jaar een nest hebben in de dennen vlak voor de flat. Ik zie en hoor ze overleggen over de plek en de bouw van het nest. Ze geven hun partner hapjes (of een papiertje) en hebben een innige vriendschap met het buur-stelletje. Ze brengen de jongen groot, pesten een kat weg en hebben rituele gevechten over de overname van de nestplek.

De huismus kan niet zonder ons

Leefgebied en voedsel

Waar mensen en/of vee aanwezig zijn, komen huismussen voor. Dat was in de vorige eeuw zo en geldt nog steeds, al is de soort in de tussentijd sterk achteruitgegaan. Voor een succesvolle vestiging heeft de huismus een combinatie nodig van geschikte nestgelegenheid, voldoende voedsel en beschutting. Vaak wordt gebroed onder dakpannen, in openingen van muren of in nestkasten. Volwassen vogels eten voornamelijk zaden maar (menselijke) etensresten worden ook genuttigd. Voor de opgroeiende jongen zijn insecten echter onmisbaar vanwege hun hoge eiwitgehalte; wanneer jongen vooral plantaardig voedsel krijgen, is hun overlevings- en uitvliegsucces lager. Daarnaast zijn dichte struiken en hagen belangrijk als schuilplaats, bijvoorbeeld wanneer een sperwer verschijnt. Ook plekken waar een stof- of zandbad kan worden genomen, maken deel uit van een geschikt leefgebied. De soort is de spreekwoordelijke huismus : een uitgesproken standvogel die zich doorgaans over kleine afstanden verplaatst. Volwassen vogels blijven in de broedtijd gemiddeld binnen 180 meter van hun territorium (jaarrond 370 meter) terwijl jonge vogels zich met circa 700 meter iets verder verspreiden.

Figuur 5. Huismus. Meldingsfrequentie in 2016-25.

De Jaarrond Tuintelling bracht meer inzicht in het broedsucces van de huismus. Foto: Caroline van Oostveen

Ontwikkeling

Hoewel de huismus nog steeds een algemene en wijdverspreide soort is, staat hij op de Rode Lijst vanwege de sterke achteruitgang in de vorige eeuw. De laatste jaren is landelijk sprake van enig herstel, vooral dankzij positieve ontwikkelingen in het agrarisch gebied. In de Jaarrond Tuintelling laat de soort een stabiel beeld zien, met hooguit een lichte toename in presentie in de meest recente jaren (figuur 5). Alleen in het laatste jaar lijkt die ontwikkeling af te vlakken.
De gemiddelde aantallen per tuin zijn het laagst in het voorjaar. In de loop van de zomer nemen ze sterk toe door de aanwas van jonge vogels en bereiken ze een piek in de nazomer. Daarna dalen de aantallen weer, waarschijnlijk doordat vooral jonge vogels een hoge sterfte kennen.

Opvallend genoeg weten we over het broedsucces van deze alledaagse soort nog relatief weinig. Juist daar blijkt de Jaarrond Tuintelling extra waarde te hebben. In het Jaar van de Huismus (2024) is onderzocht of de tellingen gebruikt kunnen worden om de jaarlijkse reproductie te volgen. De methode bleek goed toepasbaar en liet bovendien verschillen tussen provincies zien. Daarmee biedt de Jaarrond Tuintelling niet alleen inzicht in aantalsontwikkelingen en seizoenspatronen, maar ook in de jaarlijkse aanwas van jonge vogels.
De huismus laat binnen de Jaarrond Tuintelling overwegend stabiele aantallen zien, al verschillen de reproductieresultaten duidelijk van jaar tot jaar. Dat is interessant, omdat veel andere gebouwbroeders, zoals spreeuw en gierzwaluw, landelijk juist een afnemende trend vertonen.

Er zijn echter ook hoopvolle ontwikkelingen. Zo blijkt de huismus regelmatig gebruik te maken van nestvoorzieningen die oorspronkelijk voor gierzwaluwen zijn aangebracht. Omdat huismussen het hele jaar aanwezig zijn, kunnen zij als het ware fungeren als kwartiermaker voor de later terugkerende gierzwaluwen en laten zij zien dat een nestlocatie geschikt is.

De sterke band tussen huismus en mens spreekt ook uit een bekend verhaal uit de Tweede Wereldoorlog. Toen Arnhem tijdens de Slag om Arnhem grotendeels werd geëvacueerd, zouden ook de huismussen er tijdelijk zijn verdwenen. Of dat verhaal tot in detail klopt is lastig te achterhalen, maar het illustreert wel treffend hoe nauw het lot van de huismus met dat van de mens is verweven. Waar mensen wonen en leven, is de huismus vaak nooit ver weg.

Huismussen verblijven graag in de buurt van mensen.
Foto: Harvey van Diek

Teller aan het woord

Naam teller: Dion Kooijman
Naam tuin: Klein Verlaat
Type tuin: tuin van 4000 m² in agrarisch gebied, omringd door brede singels
Plaats: Steenwijkerwold, Overijssel
Telt sinds: maart 2025

Sinds kort teller: Dion Kooijman

De aanleiding om (in mijn geval) wekelijks te tellen voor de Jaarrond Tuintelling was een radio-interview waarin gezegd werd dat er weinig bijdragen uit provincie Overijssel zijn. Ik zag dat als een oproep. Inmiddels tel ik 49 weken en is mijn eerste jaar bijna rond. En in onze tuin valt genoeg te tellen. De tuin meet 4000 m2, met een grote inheemse bloemenweide, verschillende fruitbomen, een wadi (waterafvoer door infiltratie, red.) en stapelmuurtjes. Met het snoeisel van de wilgen zijn walletjes gebouwd in de singels; goed voor winterkoninkjes en ringslangen. Variatie is hier het motto.

Het is steeds: hoe meer je kijkt, des te meer je ziet (vrij naar Sherlock Holmes). Er is veel te zien en te horen. Maar wat er in het afgelopen jaar bijvoorbeeld uitsprong was de ooievaar die probeerde te landen in de kruin van een berk wat niet lukte vanwege de dunne twijgen. Een bijna-circusact. Of het achttal kneuen die in het begin van het jaar het zaad van de bloemenweide kwamen oppeuzelen. Het is al met al moeilijk kiezen. We gaan zien of de buizerd (niet zeldzaam maar wel imposant) dit jaar weer onze tuin kiest; we kijken uit naar de vlieglessen van het jong.

Maak van je tuin een volwaardig leefgebied voor vogels

Een vogelvriendelijke tuin is meer dan een verzameling bloeiende planten, een nestkast en een vogelbad. Wie vogels echt iets wil bieden, kijkt naar de tuin als een klein ecosysteem. Welke planten groeien er, welke insecten leven ervan, waar kunnen vogels schuilen en broeden, en wat blijft er gedurende het jaar beschikbaar? Juist de samenhang tussen die elementen bepaalt de ecologische waarde van een tuin.

Begin bij de planten
Voor veel tuinvogels begint het verhaal bij insecten. Rupsen, kevers, bladluizen en andere kleine dieren zijn een belangrijke voedselbron, zeker voor jonge vogels. Inheemse planten zijn daarbij noodzakelijk. Ze zijn in de loop van duizenden jaren geëvolueerd, samen met de insecten in onze omgeving. Een recent gecultiveerde plant die aantrekkelijk is voor mensen is daarom niet automatisch waardevol voor de natuur. Kies zoveel mogelijk voor inheemse, liefst streekeigen soorten en koop ze biologisch gekweekt. Zo voorkom je dat je onbedoeld bestrijdingsmiddelen in je tuin brengt.

Denk in lagen en structuren
Een vogelrijke tuin heeft geen kale border met hier en daar een struik, maar verschillende vegetatielagen: bomen, struiken, kruiden en bodembedekkers. Een dichte haag biedt dekking, een boom levert voedsel en nestgelegenheid, en een kruidenrijke vegetatie trekt insecten aan. Ook een takkenril, dood hout, afgevallen bladeren en een rommelhoekje hebben ecologische waarde.

Zorg voor jaarrond beschikbaarheid
Een tuin moet niet alleen in mei en juni aantrekkelijk zijn. Denk daarom bij de beplanting aan verschillende bloeiperioden, bessen en zaden in het najaar en beschutting in de winter. Laat uitgebloeide planten staan en bladeren liggen zolang dat kan. Zo ontstaat een tuin die gedurende het hele jaar iets te bieden heeft.

Laat de tuin onderdeel zijn van een groter geheel
Een goede tuin staat niet op zichzelf. Vogels bewegen zich door de buurt van tuin naar tuin, van groenstrook naar park, en van erf naar erf. Een heg, klimplant of boom kan daarbij een belangrijke schakel vormen. Hoe meer tuinen samen een netwerk van groen vormen, hoe groter de waarde voor vogels en andere dieren. Dit sluit aan bij het idee van Basiskwaliteit Natuur: niet alleen natuurgebieden, maar ook het alledaagse groen moet van voldoende kwaliteit zijn, zodat alle soorten kunnen overleven.

Kijk dus nog eens kritisch naar je eigen tuin. Niet: hoeveel soorten planten heb ik? Maar: welke ecologische functies vervult mijn tuin? Is er voedsel voor insecten én vogels? Zijn er veilige plekken om te schuilen en te broeden? Is er variatie in hoogte en structuur? En blijft die waarde het hele jaar behouden?

Wie al veel voor vogels doet, kan juist daar de volgende stap zetten: van een groene tuin naar een écht functionerend stukje leefgebied.

Foto: Marcel van Kammen

10 jaar Jaarrond Tuintelling – vlinders

Atalanta. Foto: Jan Willem Tuinman

Tuinvlinders, stadnatuurvlinders en natuurvlinders

Van de 53 soorten dagvlinders die in Nederland voorkomen, zijn er ongeveer twaalf die regelmatig in tuinen worden waargenomen en daarom als 'tuinvlinders' kunnen worden beschouwd. Deze soorten komen uiteraard ook buiten tuinen voor, maar ze maken voornamelijk gebruik van het stedelijke en dorpse groen. Sinds 2017 hoort hier bovendien een nieuwe soort bij: het scheefbloemwitje, waarover later meer. Er zijn ook vlinders die vooral voorkomen in natuurlijkere omgevingen, maar die daarnaast regelmatig worden gezien in stadsparken en langs wegbermen. Deze zogenoemde 'stadnatuurvlinders' komen soms ook wel in tuinen voor, al is dat meestal alleen in de nabijheid van die geschikte leefgebieden. Tot slot zijn er de 'natuurvlinders': gespecialiseerde soorten die gebonden zijn aan bijzondere omstandigheden, die je maar zelden in tuinen aantreft.

Dagvlinders in de Jaarrond Tuintelling

Vanaf de start van de Jaarrond Tuintelling in 2016 zijn in honderden tuinen dagvlinders geteld. Vooral weektellingen zijn hierbij van groot belang, omdat vlinders erg weersgevoelig zijn. Temperatuur speelt een rol, maar vooral de hoeveelheid zon is bepalend. Om actief te kunnen zijn, hebben vlinders een lichaamstemperatuur van ongeveer 20°C nodig; pas bij zo'n 30°C zijn ze optimaal actief. Vlinders zijn koudbloedige dieren en dergelijke temperaturen komen in ons land niet vaak voor. Maar door hun vleugels als zonnecollectoren te gebruiken, kunnen ze – bij voldoende zoninstraling – wel die gewenste temperatuur bereiken. Als het warmer is dan een graad of tien en er flink zon is, kun je dagvlinders tegenkomen. Toch zijn er ook veel dagen – zelfs in de zomer – waarop je geen enkele vlinder ziet, ook al is je tuin een bloemrijk walhalla.

De meeste dagvlinders hebben bovendien een beperkte vliegtijd en zijn daardoor slechts gedurende een deel van het jaar zichtbaar. Bij de Jaarrond Tuintelling richten we ons uitsluitend op het tellen van volwassen vlinders. De andere levensstadia – eitjes, rupsen en poppen – zijn buiten de vliegtijd vaak wel aanwezig, maar blijven grotendeels verborgen en zijn daardoor niet geschikt om systematisch te tellen.

Rupsen van koninginnepage. Foto: Koos Dansen

De toppers in de tuintelling

In de afgelopen tien jaar werd de atalanta in de Jaarrond Tuintelling in de meeste tuinen aangetroffen. In aantal was echter het klein koolwitje de duidelijke winnaar. Van de atalanta werden in totaal 98.169 exemplaren geteld, verspreid over 77% van de tuinen. Het klein koolwitje kwam in 72% van de tuinen voor, met 113.844 exemplaren. Ook de dagpauwoog werd in 72% van de tuinen aangetroffen, maar met 73.351 exemplaren bleef het aantal duidelijk achter bij dat van het klein koolwitje.

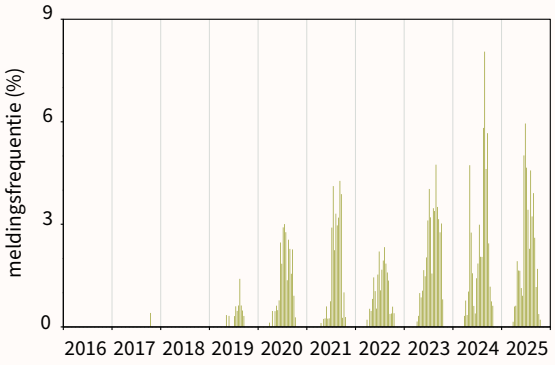
Klein koolwitje. Foto: Hanny de Boo - Jaspers

Scheefbloemwitje

Tot ongeveer twintig jaar geleden was het scheefbloemwitje een weinig voorkomende vlindersoort, die plaatselijk in de Zuid-Franse Alpen en de Provence voorkwam. Aan dat plaatselijke kwam plotseling een eind; scheefbloemwitjes gingen zwerven en hun voorkomen schoof 50 tot 100 kilometer per jaar op richting het noorden. Klimaatverandering speelt hierin vermoedelijk een rol, maar er is ook een genetisch verschil gevonden tussen de blijvers en de zwervers. Zoals de naam al doet vermoeden, is scheefbloem Iberis spec. de waardplant waarop de rupsen van het scheefbloemwitje leven. Scheefbloem wordt in ons land vaak in tuinen aangetroffen. In de Alpen en de Provence is dit de enige waardplant voor het scheefbloemwitje, maar de rupsen van de zwervende vlinders bleken ook allerlei andere kruisbloemigen te kunnen eten. Zo worden grote zandkool Diplotaxis tenuifolia – ook wel wilde rucola genoemd – en look zonder look Alliaria petiolata vermeld. In 2015 werd in Limburg het eerste scheefbloemwitje gezien. Vanaf dat moment heeft dit witje zeer snel heel Nederland veroverd, wat is terug te zien in de Jaarrond Tuintelling. Het midden van het land en in Zuid-Limburg is de dichtheid het hoogste. In Groningen en Friesland is het scheefbloemwitje minder aanwezig. Mogelijk speelt mee dat scheefbloemwitjes vooral worden gemeld uit tuinen en steden, terwijl Friesland en Groningen relatief weinig bebouwd zijn.

Scheefbloemwitje. Foto: Paul Schrijvershof

Figuur 6. Scheefbloemwitje. Meldingsfrequentie in 2016-25.

Kleine vos

Bij tuinvlinders denken de meeste mensen al snel aan soorten als het koolwitje, de citroenvlinder, dagpauwoog en vaak ook aan de kleine vos. Dat waren lange tijd standaardsoorten in de tuin. Inmiddels is de kleine vos in grote delen van ons land echter sterk

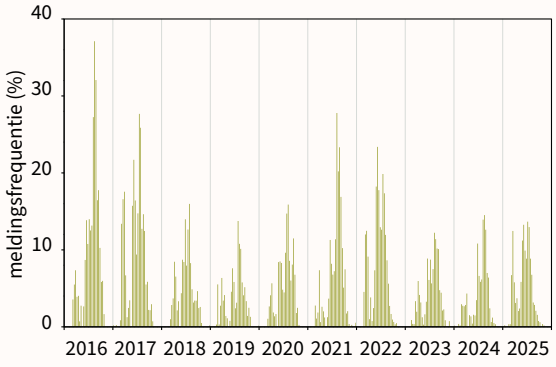

Kleine vos. Foto: Joop Scheibeler

achteruitgegaan en wordt deze soort in de meeste tuinen niet of nauwelijks meer waargenomen. We weten niet exact waarom de kleine vos het zo moeilijk heeft. De extreem hete en droge zomers die we de afgelopen tien jaar meerdere keren hebben meegemaakt, zullen hier zeker een rol in hebben gespeeld. Vooral op de zandgronden zijn harde klappen gevallen. In het westen en noorden – op de klei- en veengronden – is de kleine vos nog duidelijk vaker aanwezig. De waardplant voor deze soort is de brandnetel, die verspreid door het hele land voorkomt. Tijdens langdurige hitte en droogte kwijnt deze plant sterk, wat de ontwikkeling van de rupsen flink kan beperken.

Figuur 7. Verspreiding kleine vos

Figuur 8. Kleine vos. Meldingsfrequentie in 2016-25.

Teller aan het woord

Naam teller: Annemarie van Bijsterveld
Naam tuin: Onze Oase
Type tuin: 3,7 hectare met onder andere verwilderde inheemse planten
Plaats: Terborg, Gelderland
Telt sinds: mei 2017

Vlinders: Annemarie van Bijsterveld

Mijn Tuintelnaam is An, en de tuin is Onze Oase genoemd. Ingeklemd door industrie en landbouwgrond valt er toch veel te zien. Dat was ook de aanleiding om te gaan tellen, en ik heb altijd al belangstelling voor de natuur gehad. Ik vind het ook belangrijk dat het beschermd wordt.

Het is een flinke tuin van ongeveer 37.000 vierkante meter; grotendeels verwilderd, met inheemse planten, waaronder veel brandnetels en distels. Rond de bebouwing zijn er aangelegde tuinen, maar daar probeert de natuur ook voet aan de grond te krijgen, door middel van veel 'onkruid'. De tuin ligt in Gelderland en wordt sinds 23 mei 2017 geteld. Alweer bijna negen jaar dus, en het verveelt nooit.

Naast veel vogels heb ik mooie soorten gezien zoals ree, egel, vos, hermelijn en steenmarter. Ik zie ook insecten, waaronder veel vlinders. In de tuin staan bloeiende planten van het vroege voorjaar tot begin winter, dus er is altijd voedsel voorhanden.

Een mooie verrassing was voor mij de eerste koninginnenpage en recent laat ook een iepenpage zich zien. Hopelijk komen ze aankomende zomer weer. Ik ben erg blij met wat ik hier zie, maar hoe mooi zou het zijn als er een argusvlinder of groot geaderd witje zou langskomen: een kers op de taart.

(Nog) meer vlinders in je tuin

Tuin als kroeg

Wat maakt je tuin geschikt voor vlinders? Veel mensen zullen bij een vlindertuin vooral denken aan veel bloeiende planten, zoals de vlinderstruik Buddleja spec. Nectar is inderdaad belangrijk voor vlinders maar niet om te groeien. Zodra een vlinder uit de pop komt, groeit hij niet meer verder. Nectar dient daarom niet als bouwstof maar als brandstof. De suikers in nectar leveren de energie die een vlinder nodig heeft om te vliegen. En juist dat vliegen is essentieel om zich voort te planten. Terwijl mannetjes kilometers per dag vliegen op zoek naar vrouwtjes, doen vrouwtjes hetzelfde op zoek naar geschikte waardplanten om hun eitjes op af te zetten. De eerste vlinders vliegen in februari en de laatste gaan door tot in november. Bloeiende planten zijn dus gedurende het hele jaar essentieel. Vlinders zijn niet zo heel kritisch als het om nectarplanten gaat. Ze kunnen nectar halen uit vele honderden verschillende plantensoorten. Wel geven ze voorkeur aan planten waarbij veel hoogwaardige nectar gemakkelijk is te verzamelen. Dat zijn meestal bloemen met een eenvoudige bouw. Doorgekweekte varianten zijn voor vlinders minder geschikt: bij deze planten wordt vooral gelet op de grootte en kleur van de bloemen en dat gaat vaak ten koste van de nectarproductie. Naast bloei spelen ook andere aspecten, zoals de aanwezigheid van waardplanten voor de rupsen en geschikte leefomgeving, een cruciale rol.

Tuin als thuis

Een echte vlindertuin is niet alleen kroeg, maar ook kraamkamer. In een goede vlindertuin is niet alleen voeding en water beschikbaar, maar kunnen vlinders zich ook voortplanten. Dat betekent dat er waardplanten in de tuin moeten zijn. Rupsen van de meeste vlinders zijn erg kritisch en kunnen alleen maar overleven op bepaalde plantensoorten, de zogenaamde waardplanten. Veel van die waardplanten zijn inheemse planten, dit zijn planten die van oudsher in ons land voorkomen. In de loop van duizenden jaren zijn er nauwe relaties ontstaan tussen vlinders en deze planten, waarbij rupsen zich hebben aangepast aan precies die soorten waarop zij zich kunnen voeden. Wie vlinders echt wil helpen, doet er daarom goed aan om veel inheemse planten in de tuin te kiezen. Sommige planten zijn extra waardevol omdat ze zowel nectarplant als waardplant zijn. Zo levert de vuilboom veel nectar voor volwassen vlinders en is hij tegelijkertijd waardplant voor het boomblauwtje en de citroenvlinder. Ook de klimop is belangrijk: het is een uitstekende laatbloeiende nectarplant en daarnaast een waardplant van het boomblauwtje. Let er bij het aanplanten op dat de planten niet zijn behandeld met bestrijdingsmiddelen. Van pesticiden is het effect op vlinders niet volledig bekend, maar wat we wél weten is dat ze schadelijk kunnen zijn.

De winter door

Een tuin vol met bloeiende planten, waaronder veel waardplanten, is een geweldige basis voor vlinders. Maar als vervolgens al die planten en schuilplekken worden weggehaald voordat de winter begint, is de tuin geen echt thuis voor hen. Bijsnoeien en je tuin bijhouden is prima, maar laat alles wat niet in de weg staat zoveel mogelijk staan. In die bruine en uitgebloeide planten zitten eitjes, rupsen en poppen van die vlinders waarvan je de komende zomer weer geniet! In het voorjaar, wanneer de planten weer uitlopen en de temperatuur hoog genoeg is zodat de insecten weer actief worden, kun je gaan snoeien. Leg het gesnoeide materiaal daarna tijdelijk ergens in je tuin neer, zodat dieren er nog uit kunnen kruipen of vliegen. Zo blijft je tuin een thuis voor vlinders en andere insecten.

Foto: Kars Veling

Libellen en juffers

Uitsluipende libel. Foto: Marcel van Kammen

Libellen zijn afhankelijk van water om zich voort te planten. Ze zetten hun eitjes af in of vlak bij het water en de larven leven maanden – sommige zelfs jaren – onder water. Als de larven volgroeid zijn, verlaten ze het water. Ze kruipen omhoog langs een stengel van een oeverplant en houden zich daar stevig aan vast. Vervolgens barst hun huid open en kruipt – of sluipt, zoals dit in vaktermen heet – de libel uit zijn huidje. Een vijver in je tuin kan dus prima als voortplantingsplek dienen voor een aantal libellensoorten. Ook zonder water in de tuin is het mogelijk om libellen te zien. De libellen die net zijn uitgeslopen, vliegen namelijk weg van het water. Ze keren pas terug naar het water als ze geslachtsrijp zijn en zich kunnen voortplanten. In de tussentijd zoeken ze plekken met veel voedsel, en dat kan ook jouw tuin zijn. Libellen zijn insecteneters; een bloemrijke tuin met veel vlinders, bijen en zweefvliegen is dus een uitstekende leefplek voor libellen.

Tuinlibellen

Echte libellen, zoals deze viervlek, houden hun vleugels uitgespreid in rust. Foto: Marcel van Kammen

De libellen worden onderverdeeld in twee groepen: de juffertjes en de 'echte' libellen. Juffertjes zijn klein en slank en hebben hun vleugels in rust langs het lichaam. De echte libellen zijn groter en hebben hun vleugels uitgespreid in rust. Niet alle soorten libellen zul je snel tegenkomen in je tuin. Heb je een vijver, dan kun je daar wel verschillende juffertjes aantreffen, die zich daar ook voortplanten. Hoe groter je vijver, hoe meer kans dat ook echte libellen zich daar voortplanten, zoals de grote keizerlibel of de blauwe glazenmaker.

De Jaarrond Tuintelling top drie

Lantaarntje. Foto: Albert Vliegenthart

Het lantaarntje is de juffer die in de afgelopen tien jaar tijdens de Jaarrond Tuintelling in de grootste aantallen en in de meeste tuinen is gezien (42%). In totaal zijn in de afgelopen tien jaar 23.324 lantaarntjes doorgegeven. De azuurwaterjuffer staat op de tweede plek (32% van de tuinen, 21.792 exemplaren) en de vuurjuffer op de derde plek (29% en 10.783).

Azuurwaterjuffer & variabele waterjuffer

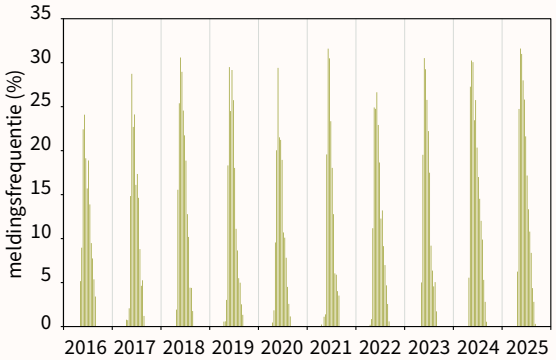
De azuurwaterjuffer en de variabele waterjuffer zijn nauw verwant en komen beide in tuinen voor. De azuurwaterjuffer is in een lange periode in het jaar te zien: van begin mei tot in augustus, met een piek in juni en juli. Deze juffer werd het meeste op de zandgronden waargenomen en de variabele waterjuffer vooral in veen- en kleigebieden. De azuurwaterjuffer is steeds meer te zien in tuinen waar eerst vooral de variabele waterjuffer aanwezig was. Mogelijk heeft dit te maken met klimaatverandering. De variabele waterjuffer wordt juist veel minder gezien dan in de eerste jaren van de tuintelling. Of er sprake is van verdringing door de oprukkende azuurwaterjuffer is niet helemaal zeker, maar zou wel het geval kunnen zijn.

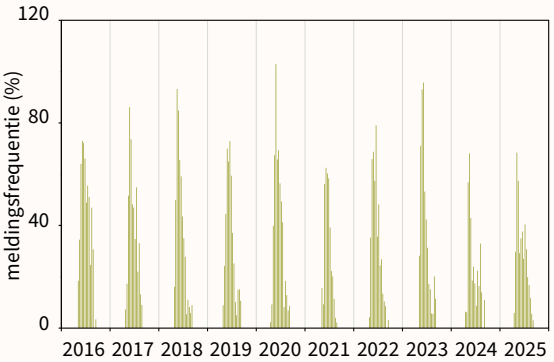
Azuurwaterjuffer. Foto: Kars Veling

Variabele waterjuffer. Foto: Kars Veling

Figuur 9. Azuurwaterjuffer. Meldingsfrequentie in 2016-25.

Figuur 10. Azuurwaterjuffer. Meldingsfrequentie in 2016-25.

Blauwe glazenmaker

Kleinere tuinvijvers zijn prima voortplantingsplekken voor juffertjes, maar de meeste echte libellen hebben wat grotere waterpartijen nodig. De blauwe glazenmaker vormt een uitzondering; deze gebruikt ook kleinere wateren. Deze libel komt verspreid in het hele land voor. Ze vliegen van eind mei tot eind oktober, met een piek van eind juli tot half september. Jagende en patrouillerende blauwe glazenmakers vliegen in een rustig tempo laag over de grond, op plaatsen met veel halfschaduw zoals bospaden, maar juist ook tuinen. Ze zoeken hun omgeving minutieus af en komen daarbij vaak opvallend dicht in de buurt

Blauwe glazenmaker. Foto: Hans Schouwenberg

van mensen en bebouwing. Door dit gedrag komen blauwe glazenmakers dikwijls binnenhuis achter het vensterglas terecht, of worden ze gevangen door huiskatten. Je kunt blauwe glazenmakers ook in de avondschemering zien omdat ze op warme zomeravonden lang actief blijven.

Figuur 11. De blauwe glazenmaker komt in het hele land voor in tuinen

Teller aan het woord

Naam tuin: BBK
Type tuin: vlinder- en vogelvriendelijke tuin van ca 600 m^2, met twee vijvers
Plaats: gelegen op 100 meter afstand van een bos in Zuidwest-Drenthe
Telt sinds: maart 2023 (libellen, vlinders, vogels, amfibieën/reptielen, zoogdieren) via de app. Insecten worden apart geteld en ingevoerd in een Excel-sheet.

Libellen: Annette van Ekelenberg

Bij de twee vijvers in onze tuin vliegen veel libellen en juffers. Vanaf het voorjaar struin ik elke morgen als eerste de tuin af op libellenlarven die (gaan) uitsluipen. Dat is prachtig om te zien. Ik leer op die manier zoveel over de natuur. Daarnaast draag ik graag een steentje bij aan onderzoek naar libellen, zodat we ze nog beter kunnen beschermen. De app is handig om direct vast te leggen wat ik rond zie vliegen en die data te uploaden.

Mooi vind ik de bruine glazenmaker in de zomer die haar eitjes afzet in waterplanten, schitterend bruin met gouden vleugels. Ik zag zelfs eens een bosbeekjuffer (man) in de tuin vliegen. Terwijl die eigenlijk voorkomt bij stromend water. Ik hoop deze nog eens te zien. Libellen en juffers, zoals heidelibellen en viervlekken, zitten graag op uitkijkposten. Daarom hebben we een aantal stokken in de tuin geplaatst.

Het is ook erg leuk om ze zo te kunnen fotograferen.

Maak van je tuin een thuis voor libellen

Zoals eerder genoemd, kunnen libellen zelfs zonder waterpartij in je tuin voorkomen. Libellen zijn insecteneters en zolang muggen, vliegen, vlinders en andere insecten in je tuin aanwezig zijn, komen ze daar jagen. Als libellen nog niet geslachtsrijp zijn, zul je juist weinig bij het water aantreffen. Daar worden vrouwtjes namelijk herhaaldelijk lastiggevallen door mannetjes en mannetjes worden fanatiek verjaagd.

Wil de tuin echt een thuis voor libellen zijn, is het noodzakelijk dat ze zich hier kunnen voortplanten. Hiervoor is water essentieel. De larven doen zich te goed aan allerlei kleine waterdiertjes, zoals muggenlarven. Ook kleinere libellenlarven worden gegeten. Een goede vijver voor libellen moet dus veel waterdiertjes bevatten. Ook is helder water nodig; de larven jagen op het oog. Water- en oeverplanten zijn niet alleen van belang voor de kwaliteit van het water, maar ook voor de larven om zich te verschuilen. Later, als ze uitsluipen naar libel, worden deze planten gebruikt om omhoog te kruipen. Het is belangrijk dat er in de vijver geen vissen zijn; zij eten alle larven op, waaronder ook de larven van amfibieën.

Met een goede tuinvijver tel je zeker meer libellen tijdens de Jaarrond Tuintelling. Vanaf april verschijnen de eerste vuurjuffers en tot in oktober vliegt de blauwe glazenmaker rond. Later in het jaar zie je paardenbijters jagen en kun je houtpantserjuffers tegenkomen, die zich zelfs in je tuin kunnen voortplanten wanneer er takken over het water hangen.

Foto: Marcel van Kammen

Zoogdieren in de Jaarrond Tuintelling

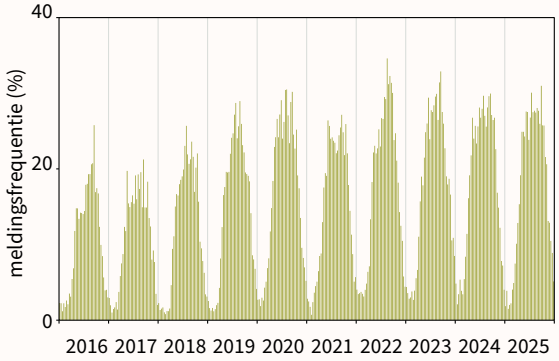

Egels maken graag gebruik van tuinen. Foto: Thijs Glastra

De egel

Veel zoogdieren zijn nachtactief en leiden een verborgen leven. Vaker dan het dier zelf verraden sporen hun aanwezigheid in de tuin. Ook lijken soorten vaak op elkaar en vergt het soms oefening om de verschillende soorten te kunnen herkennen. Een ‘muis’ of ‘vleermuis’ herken je vaak nog wel, maar welke soort is het dan?

Het leuke van egels is dat je, zodra je er eentje ziet, meteen weet dat het een egel is – in Nederland komt namelijk één soort egel voor – en dat je ze ook nog eens op je gemak kan bekijken als ze ‘s avonds door de tuin scharrelen.

Figuur 12. Meldingsfrequentie egel gedurende het jaar in de periode 2016-2025

In Nederland is de egel een algemene soort die, met uitzondering van intensieve landbouwgebieden en dichte bossen, vrijwel overal te vinden is. Mits er voldoende groen, beschutting en voedsel aanwezig zijn, komt hij ook graag in tuinen voor.

Egels zijn – tenzij ze jongen hebben – altijd alleen op stap en vormen geen vaste paartjes. Ze hebben geen territorium dat ze verdedigen tegen soortgenoten, maar hebben wel een vast leefgebied. Het leefgebied van een mannetje is groter (20-40 ha) dan dat van een vrouwtje (10-20 ha). Mannetjes hebben vaak meerdere nesten binnen hun leefgebied, vrouwtjes zijn honkvaster. De leefgebieden overlappen elkaar wel, waardoor je niet altijd dezelfde egel in je tuin hoeft te zien. 's Nachts trekken egels eropuit en leggen ze op zoek naar voedsel enkele kilometers af. Daarom is een doorgang in de schutting zo belangrijk; zo kunnen ze van de ene tuin naar de andere en naar de omgeving.

Egels hebben niet alleen een vaste dagindeling maar ook een vast jaarritme. Vanaf november-december tot april-mei zijn ze in winterslaap. Af en toe worden ze wakker; meestal voor enkele uren, soms enkele dagen.

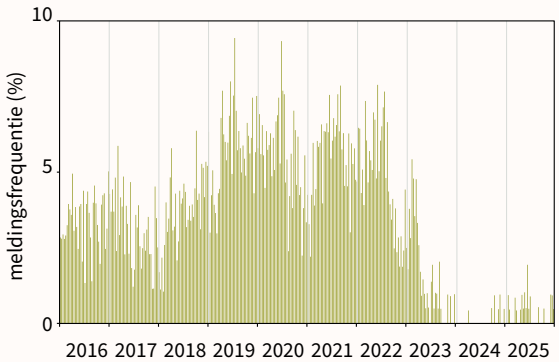
Wanneer je naar de waarnemingen gedurende het jaar kijkt (figuur 12) valt het vaste jaarpatroon van de egel daarin duidelijk op. Zodra de egels in het voorjaar ontwaken, neemt het aantal meldingen toe. De meeste egels worden in de zomermaanden gezien als de jongen het nest verlaten. Als egels in de winter in winterslaap gaan, daalt het aantal doorgegeven egels weer flink. Waarschijnlijk weten veel Jaarrond Tuintellers dat er een egel in hun tuin slaapt en worden daarom ook in de winter nog egels doorgegeven. Ondanks dat er in de Jaarrond Tuintelling (maar ook bijvoorbeeld tijdens de jaarlijkse Egeltelling) veel egels worden geteld, neemt het aantal egels in Nederland af. Dat komt door verschillende omstandigheden: droge zomers, het verkeer en opgeruimde tuinen vormen allemaal uitdagingen voor egels.

Egels zijn zeker in droge perioden blij met een lage schaal met vers water om uit te drinken. Foto: Gerda Drent de Greef

De rosse woelmuis dankt zijn naam aan de kenmerkende rossige gloed van de kastanjebruine rugvacht. Foto: Frank Kremer

Figuur 13. Gemiddeld aantal rosse woelmuizen gedurende het jaar in de periode 2016-2025

Muizen – de rosse woelmuis

In Nederland leven zo'n 18 muizensoorten; sommige zijn zeldzaam en andere algemeen. Een deel van deze soorten duikt ook in de tuin op. Vaak schieten ze bliksemsnel voorbij, waardoor het niet altijd gemakkelijk is om de soort te herkennen. In de winter is dat anders, wanneer ze rustig op het vogelvoer zitten en je ze goed kunt bekijken.

De muizensoorten zijn onder te verdelen in drie hoofdgroepen: ware muizen, spitsmuizen en woelmuizen. Ware muizen zijn onder andere de bosmuis en de huismuis; deze zien er met hun grote oren en een lange staart uit zoals 'Mickey Mouse'. De namen zetten je bij de herkenning op het verkeerde been; een bosmuis komt (behalve in dichtbebouwde omgeving) minstens zo vaak in huis en in de tuin voor als de huismuis.
Spitsmuizen zijn vleeseters; met hun spitse tandjes eten ze allerlei insecten en andere prooien. De huisspitsmuis is een echte tuinbewoner. Je hoort zijn hoge gepiep soms eerder dan dat je hem ziet. Tenslotte zijn er de woelmuizen. Kenmerkend voor het uiterlijk van alle woelmuizen is de gedrongen, ietwat lompe bouw, de stompe kop met kleine ogen en oren en een kort staartje.

De rosse woelmuis is een soort die niet schuw is en die zich regelmatig in de tuin laat zien. Hij dankt zijn naam aan de kenmerkende rossige gloed van de kastanjebruine rugvacht. De onderzijde is crèmekleurig tot grijs en de flanken zijn grijsbruin. In de winter is de vacht langer, voller en roder. Bij jonge dieren is de vacht veel grijzer van kleur.

Bijna alle muizen zijn ’s nachts actief en leven een verborgen bestaan onder de grond. Een uitzondering vormt de rosse woelmuis, die vaker bovengronds te zien is dan andere woelmuizen. Deze soort is zowel 's nachts als overdag actief en houdt geen winterslaap. Daardoor laat de rosse woelmuis zich in de winter vooral overdag zien en verschijnt hij regelmatig in tuinen, waar hij ook op het vogelvoer afkomt.

Als we kijken naar het gemiddelde aantal rosse woelmuizen dat in de afgelopen tien jaar jaarlijks bij de Jaarrond Tuintelling is gemeld (figuur 13), sluit het patroon in de grafiek goed aan bij de bekende seizoenseffecten van woelmuispopulaties. In de loop van de zomer nemen de gemiddelde aantallen toe; dit is de periode waarin de meeste muizen zich voortplanten. In de winter sterven veel woelmuizen van het jaar ervoor en ook de jongen van het afgelopen jaar overleven niet allemaal.

In de winter nemen de gemiddelde aantallen woelmuizen doorgaans dus enorm af. Ook bij de Jaarrond Tuintelling ligt het aantal waarnemingen lager, maar worden rosse woelmuizen nog steeds vaak gemeld. Dat komt mogelijk door het aanbod van voedsel zoals vogelvoer in tuinen, of simpelweg omdat de soort veel in tuinen voorkomt.

Teller aan het woord

Naam teller: Roef van Soest
Naam tuin: Natuur-akkertuin ‘De Hoekenkamp’
Type tuin: in totaal circa drie hectare; geheel omgeven door bos en bestaande uit een roggeakker met veel akkerplantjes, weide met boomgaard en circa 150 blauwe bessenstruiken, groentetuin, poel, gevarieerde heester en bloementuinen
Plaats: Maarn, Utrecht
Telt sinds: ik tel volgens mij vanaf 1 juni 2015 jaarrond, daarvoor ook al tuintelling.

Zoogdieren: Roef van Soest

Ik ben vooral een vogelliefhebber en heb – in wat voor mij bijna een ander leven lijkt – Australische parkieten en prachtvinken gekweekt. Ook de wildzang droeg ik altijd een warm hart toe. Als hobby heb ik ook jarenlang schapen van het ras Hampshire Down gefokt. Maar ik ben met name een groot natuurmens.
Wat mijn leukste waarneming is, vind ik een moeilijke vraag. Ik heb eenmaal een wolf waargenomen langs de akkerrand, maar toch wint de das die regelmatig langs kwam en wespen en hommelnesten uitgroef. Of dat nou echt zo leuk was, weet ik eigenlijk niet. Maar ik vergeet even de vele reekalfjes die in de roggeakker zijn geboren. Ook de hazelwormen hebben een aparte plaats. De kerkuil en bosuil die hier bijna jaarlijks broeden, staan ook hoog op het lijstje.
Ik hoop binnenkort een bunzing of wezel in de tuin te zien, dat is al lang geleden. Evenals de vele hagedissen die hier vroeger op de heide voorkwamen, waarvan ik hoop dat ze terugkeren.
Als tip wil ik meegeven om je tuin met zo veel mogelijk bloeiende planten en heesters in te richten. Leg – als het kan – een waterpartij aan met zoveel mogelijk groen voor de waterdieren. Als je wat meer ruimte hebt in de tuin, is een notenboom en/of hazelnootstruik een verrijking. In gebieden met eekhoorns zijn deze niet weg te slaan.

Foto: Marcel van Kammen

Amifibieën

De bruine kikker is de meest algemene soort in tuinen. Foto: David Broek

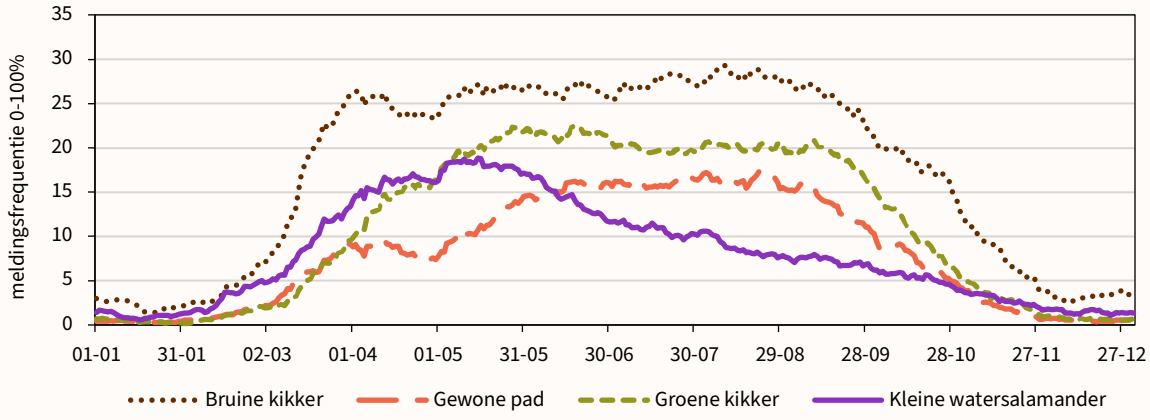
Kikkers en padden

In een tuinvijver zonder vissen duiken vaak kikkers of padden op. Met name in de voortplantingsperiode in het vroege voorjaar zoeken deze amfibieën water op om hun eitjes af te zetten. Bruine kikkers zetten klompen van kikkerdril af, terwijl de gewone pad lange eisnoeren afzet. Na enige tijd komen de eitjes met kikkervisjes uit en ontwikkelen deze zich tot kleine kikkertjes en padjes. Zij kruipen vervolgens in het begin van de zomer aan land. Ook buiten de voortplantingsperiode zijn kikkers en padden gangbare bewoners van tuinen, zeker wanneer de tuin veel schuilplekken biedt zoals dood hout, dood blad of steenstapels. Wie zijn tuin niet helemaal opruimt, maakt dus meer kans op amfibieën als medebewoners.

Altijd lastig, groene kikkers! Hier de bastaardkikker. Foto: David Broek

Verreweg het meest aangetroffen amfibie tijdens de Jaarrond Tuintelling is de bruine kikker *Rana temporaria*. Deze kikkersoort is niet heel kritisch als het aankomt op het voortplantingswater. Ze komen in veel verschillende wateren voor, ook als de waterkwaliteit minder goed is. Ook de groene kikker *Pelophylax sp* wordt veel aangetroffen. Dit is eigenlijk niet één soort, maar een verzamelnaam voor drie sterk op elkaar lijkende kikkers. Een van deze kikkers is de bastaardkikker en zoals de naam al weggeeft, is dit een (vruchtbare) kruising tussen de twee andere groene kikkersoorten: de poelkikker en de meerkikker. Behalve kikkers wordt de gewone pad *Bufo bufo* relatief veel waargenomen in de tuin. Deze soort is duidelijk wat meer aan het land gebonden dan de kikkers, en waagt zich enkel in de (korte) voortplantingsperiode daadwerkelijk in het water. De rest van het jaar heeft deze soort vooral baat bij tuinen met veel rommelhoekjes om zich te verstoppen en uitdroging te voorkomen.

Figuur 14. De vier meest voorkomende soorten amfibieën in de tuin door het jaar heen.

Niet alle amfibieën ontwaken op hetzelfde moment uit hun winterrust. Zo kunnen gewone padden en bruine kikkers al vanaf februari, en soms nog eerder, ontwaken als de temperaturen gunstig zijn. Groene kikkers worden meestal pas vanaf april actief. Terwijl groene kikkers in de vroege zomer nog volop kwaken, zijn de gewone pad en bruine kikker niet meer te horen. Beide leiden op dat moment een meer terrestrisch leven. In de resultaten van de Jaarrond Tuintelling is duidelijk terug te zien dat het aantal meldingen van de bruine kikker vroeger in het jaar groter is dan van de groene kikker, die pas vanaf mei veel gemeld wordt. Bij alle soorten zien we dat ze nog tot het einde van de zomer veel geteld worden. Het loont dus om regelmatig de vijver te bekijken, maar ook de rest van de tuin af te speuren naar amfibieën op het land.

Gewone pad. Foto: Jelger Herder

Watersalamanders

Watersalamanders leiden doorgaans een wat meer verborgen leven dan kikkers en padden. Meestal zie je ze pas goed als je in het donker met een zaklamp bij een vijver of poel kijkt. De salamanders laten zich 's avonds doorgaans beter zien dan overdag en voeren hun uitgebreide balts uit onder water. Vooral vijvers met veel waterplanten, helder water en zonder vis vormen goede habitats voor salamanders. Watersalamanders zijn meestal vroeg in het jaar al actief: in februari of maart, maar soms nog eerder als de temperatuur gunstig is. In tegenstelling tot kikkers en padden zetten ze de eitjes één voor één af op blaadjes van waterplanten. Hier komen larfjes uit die eruitzien als miniatuurversies van de volwassen salamanders, maar dan met goed zichtbare uitwendige kieuwen. De volwassen salamanders gaan na het afzetten van de eitjes vaak terug het land op, maar blijven soms ook langere tijd in het water aanwezig. Ook buiten de voortplantingsperiode maak je daarom kans watersalamanders te zien in de vijver.

De meest algemene salamander in Nederland is de kleine watersalamander *Lissotriton vulgaris*. Deze soort komt vrijwel overal voor en is ook in hele kleine vijvertjes midden in het stedelijk gebied te verwachten. De mannetjes van deze soort hebben in de voortplantingsperiode een kam en een kleurrijke tekening op de flanken. Wanneer ze in de loop van het voorjaar het land weer opgaan, zien ze er een stuk minder opvallend uit en leiden ze een teruggetrokken leven onder bijvoorbeeld dood hout. In het zuiden van Nederland is ook de Alpenwatersalamander *Mesotriton alpestris* een regelmatig aangetroffen bewoner van tuinvijvers. Deze salamander heeft blauwige flanken en een felgekleurde roodoranje buik zonder vlekken. Anders dan de naam doet vermoeden, is dit in het zuiden van Nederland wel degelijk een inheemse soort. Ook in het midden en noorden van Nederland wordt de Alpenwatersalamander wel gevonden, echter gaat het dan om uitgezette dieren.

Kleine watersalamander. Foto: Jelger Herder

Een bijzondere salamander die soms ook in de tuinvijver wordt gevonden is de kamsalamander *Triturus cristatus*. Dit is de grootste watersalamander van Nederland met een grootte tot twintig centimeter. De mannetjes hebben tijdens de voortplantingsperiode een indrukwekkende kam. Na de voortplanting verdwijnt deze kam weer volledig. Deze zeldzamere salamander stelt hogere eisen dan de andere soorten, en wordt daardoor ook niet zo vaak in een tuinvijver gevonden. Zo moet de vijver groter en dieper zijn, helder water bevatten en is de aanwezigheid van veel waterplanten van belang. Deze soort wordt vooral in tuinen in het buitengebied gevonden. Bovendien komt de kamsalamander niet door heel Nederland voor, maar is vooral beperkt tot het oosten van Nederland en het rivierengebied.

Alpenwatersalamander. Foto: Jelger Herder

Kamsalamander. Foto: Jelger Herder

Teller aan het woord

Naam teller: Arnout Imhof
Naam tuin: Arnout's tuin
Type tuin: half-natuurlijke tuin van 300 m^2
Plaats: Driebergen-Rijsenburg, Utrecht
Telt sinds: januari 2021

Reptielen en amfibieën: Arnout Imhof

Van jongs af aan heb ik al belangstelling voor wat er om mij heen leeft. Eerst vooral voor amfibieën en waterdiertjes die ik samen met mijn vader ving in een schepnetje. Daarna kwamen de vogels. Sinds ik een huis met tuin heb, is mijn interesse verbreed naar planten. Ik vind het leuk om te tuinieren met een mix van inheemse en uitheemse (tuin)planten en te zien hoe daar vervolgens insecten op af komen. Gaandeweg neemt je kennis toe, en daardoor ga je weer meer zien. Het is fijn om te weten dat mijn waarnemingen ook nut hebben voor onderzoek. Natuurlijk voer ik in de winter de vogels, zodat ik ook dan nog iets te tellen heb. Vroeg in het voorjaar van 2020 ontstond er tijd om een vijver aan te leggen. Vaak wordt beweerd dat water in de tuin veel leven aantrekt, en dat klopt helemaal! Binnen enkele weken vlogen er al waterjuffers rond de vijver en zaten er watersalamanders, bootsmannetjes en schaatsenrijders in. Als je in het voorjaar na zonsondergang met een lampje in het water schijnt, kun je zien dat het soms wemelt van de salamanders en kikkers. Mijn mooiste waarneming is die van de kamsalamander in de vijver. Al een aantal jaren op rij zie ik daar een vrouwtje van. Hopelijk blijft ze niet alleen.

Foto: Arnout Imhof

Exoten worden ook geteld

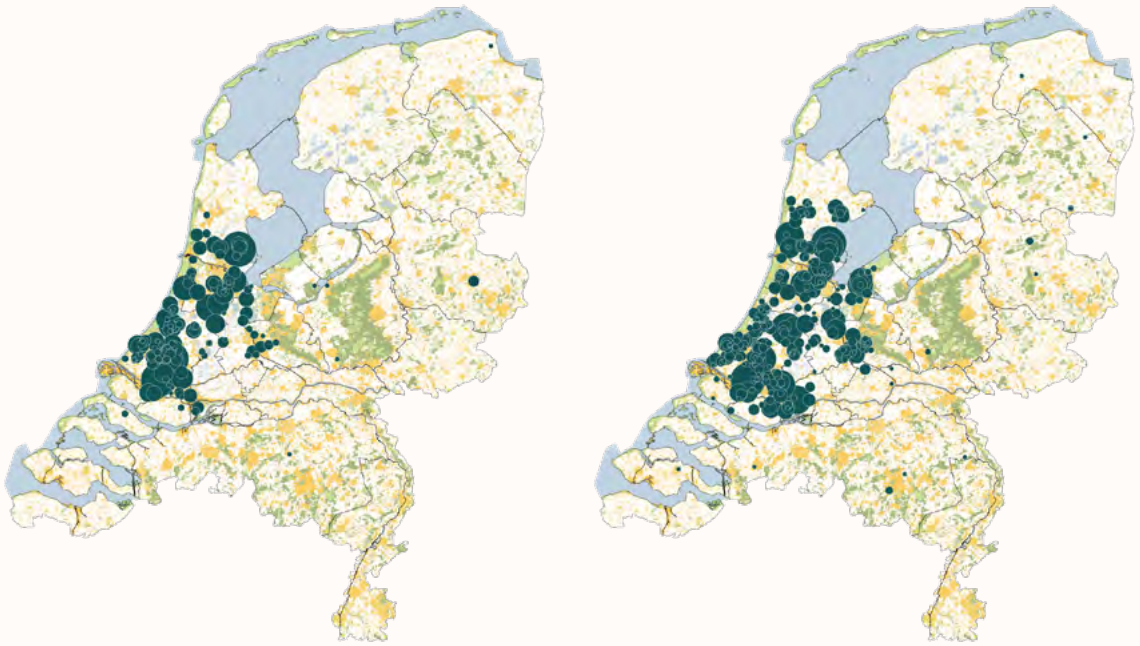

Halsbandparkiet. Foto: Thijs Glastra

Ons land herbergt relatief veel nieuwe soorten die zich door ons toedoen – door te ontsnappen of te zijn losgelaten – hebben weten te vestigen. Voorbeelden van vogels zijn soorten als de soepeend, nijlgans en de halsbandparkiet.

De halsbandparkiet is vooral een stadsbewoner en profiteert volop van fruit, knoppen en voer in onze tuinen. De soort vestigde zich eind jaren zestig voor het eerst in Amsterdam, waarna ook populaties ontstonden in Den Haag en Rotterdam. Vanuit deze steden breide de halsbandparkiet zich geleidelijk uit, met name over de Randstad. De langzame maar gestage opmars door Nederland is goed te volgen met de gegevens uit de Jaarrond Tuintelling (figuur 15).

Tussen 2017 en 2025 is niet alleen de toenemende dichtheid, maar ook de verdere uitbreiding van de halsbandparkiet gedetailleerd vastgelegd in de Jaarrond Tuintelling. Met de klok mee is te zien hoe de soort haar areaal heeft uitgebreid rond Alkmaar en Hoorn, Almere, Het Gooi, Utrecht en omgeving, het Groene Hart, Dordrecht en omgeving en de Hoeksche Waard.

Figuur 15. Halsbandparkiet. Verspreiding met de aantallen per tuin in 2017 en 2025.

Tuinen nader bekeken: wat maakt een tuin vogelvriendelijk?

Al tien jaar lang geven honderden tuintellers wekelijks door wat zij in hun tuin zien. Dankzij jullie inzet weten we inmiddels goed welke soorten, en wanneer, in tuinen voorkomen. Wat we nog minder goed weten, is hoe dat verschilt tussen verschillende typen tuinen, en welke kenmerken nou écht bijdragen aan een biodiverse tuin.

Om hier meer grip op te krijgen, is in 2022 een enquête toegevoegd aan de website met een groot aantal vragen over de inrichting en het beheer van de tuin.

In navolging van de BTO (*British Trust for Ornithology*) in Engeland hebben masterstudent Nadja van Daalen van de Universiteit Utrecht en Vogelbescherming de antwoorden van deze enquête gecombineerd met de vogelteldata om te onderzoeken welke tuinkenmerken zorgen voor een hogere soortenrijkdom en meer vogels in het algemeen.

Omdat we verwachten dat niet alleen de tuinen, maar ook de omliggende omgeving van groot belang is voor onze tuinvogels, heeft van Daalen ook gekeken naar hoe de tuinvogelpopulatie samenhangt met de bevolkingsdichtheid (mate van verstedelijking) en een analyse uitgevoerd waarbij zij aan de hand van satellietbeelden heeft beoordeeld hoe de vegetatiestructuur in een gebied van 250 meter rondom de tuinen de tuinvogels beïnvloedt.

Pestvogel. Foto: Sjoerd Bresser

Soortenrijkdom

Niet geheel onverwacht vond van Daalen een negatief verband tussen bevolkingsdichtheid en het aantal vogelsoorten dat in tuinen geteld werd. In tuinen in dunbevolkte gebieden werden gemiddeld maar liefst 13 vogelsoorten meer geteld dan in tuinen in de stad. Het aantal vogelsoorten dat per tuin geteld werd, bleek zowel afhankelijk van kenmerken van de omliggende vegetatie als van specifieke tuinkenmerken. Waar hoge bomen en variantie in de omliggende vegetatie juist zorgen voor minder vogelsoorten in de tuin, bleek dat in tuinen met inheemse- en besdragende planten en natuurlijke erfgrenzen in plaats van schuttingen meer vogelsoorten geteld werden.

Aantallen (Tuin-)vogels

Wanneer we inzoomen op de top tien meest voorkomende tuinvogelsoorten, zien we dat bijvoorbeeld een groene omgeving en de aanwezigheid van nectarplanten in de tuin zorgt voor hogere aantallen tuinvogels in je tuin. Deze bevindingen suggereren dat vogels niet alleen profiteren van goed gestructureerde en bio diverse tuinen, maar ook van buurten en gebieden met voldoende groen en verbindingen. Met behulp van alle tellers die al jarenlang hun tellingen doorgeven en hun tuin vogelvriendelijk inrichten, hebben we kunnen toetsen welke tuinmaatregelen echt werken voor vogels! Met deze concrete resultaten kunnen we aan de slag gaan om samen met burgers, gemeenten en natuurbeschermingsorganisaties zoals Vogelbescherming Nederland, nog meer tuinen en buurten vogelvriendelijk te maken!

Alarmerende roodborst. Foto: Caroline van Oostveen

Trends in hoofdlijnen: wat zien we na 10 jaar tellen?

Hoewel tien jaar tellen een relatief korte periode is, tekenen zich inmiddels al enkele duidelijke veranderingen ten opzichte van de beginjaren. Naast de ontwikkelingen in het voorjaar zijn ook de winteraantallen, vooral van vogels, interessant om te volgen. Voor het analyseren van trends moet nog worden vastgesteld welke methodiek het meest geschikt is. Daarbij spelen vragen als: welke periode wordt per soort als voorjaar en winter beschouwd? Worden trends gebaseerd op maximale of gemiddelde aantallen? Of is aanwezigheid (presentie) de meest geschikte maat, of juist het gemiddelde aantal getelde individuen?

Dat een onderscheid tussen seizoenen noodzakelijk is, blijkt uit de roodborst. In het voorjaar is deze soort aanwezig in ongeveer 25% van de tuinen, terwijl dat aandeel in de winter oploopt tot circa 90%. Bovendien gaat het daarbij deels om verschillende individuen, die waarschijnlijk ook een andere herkomst en broedgebied hebben.

Hoewel de exacte methode voor trendberekeningen nog wordt uitgewerkt, zijn de belangrijkste ontwikkelingen al zichtbaar. In deze bijdrage beperken we ons daarom tot de hoofdlijnen.

Vogels

De soortgroep vogels kent jaarrond de grootste deelname. De resultaten uit de Jaarrond Tuintelling worden vergeleken met de resultaten uit het Meetnet Urbane Soorten (MUS) van Sovon over dezelfde periode. Dit meetnet is vergelijkbaar met de Jaarrond Tuintelling maar richt zich uitsluitend op broedvogels. Voor 54 vogelsoorten zijn de trends in beide meetnetten vergeleken. Daarbij valt op dat in de Jaarrond Tuintelling iets meer soorten een positieve ontwikkeling laten zien (30 tegenover 25 in het MUS) en minder soorten een afname vertonen (11 tegenover 24 in het MUS). Mogelijk speelt mee dat MUS-telpunten willekeurig zijn geselecteerd, terwijl deelnemers aan de Jaarrond Tuintelling zichzelf aanmelden en daardoor niet noodzakelijk een representatieve afspiegeling vormen van alle Nederlandse tuinen.

Dagvlinders

Voor dagvlinders bestaat geen specifiek urbaan meetnet, zoals dat er voor vogels wel is. Vergelijkingen kunnen daarom alleen worden gemaakt met de landelijke trend van De Vlinderstichting. Ook bij deze soortgroep lijkt het beeld in tuinen gunstiger dan landelijk. Van 24 soorten zijn de trends vergeleken. Binnen de Jaarrond Tuintelling laten elf soorten een toename zien, tegenover zeven soorten op landelijk niveau. Daarentegen vertonen slechts twee soorten een afname in de Jaarrond Tuintelling, terwijl dat er landelijk dertien zijn. Deze verschillen zijn opvallend en relatief groot.

Dagpauwoog. Foto: Marcel van Kammen

Grote keizerlibel. Foto: Marcel van Kammen

Libellen en juffers

Voor de twaalf meest algemene libellen en juffers in de Jaarrond Tuintelling zijn de trends vergeleken met de landelijke ontwikkelingen. Ook hier lijkt het beeld in tuinen iets gunstiger. Vier soorten nemen toe, tegenover drie op landelijk niveau. De grootste verschillen zijn echter zichtbaar bij de stabiele en afnemende soorten. In de Jaarrond Tuintelling blijven zes soorten stabiel, terwijl dat er landelijk slechts drie zijn. Tegelijkertijd vertonen twee soorten een afname, tegenover zes op landelijk niveau. Ook bij libellen en juffers laten de ontwikkelingen in tuinen daarmee een relatief positief beeld zien.

Reptielen en amfibieën

Kleine watersalamander. Foto: Jelger Herder

Amfibieën zijn minder overdag actief en reptielen komen maar weinig in tuinen voor dan de eerder besproken soortgroepen. Voor vijf amfibiesoorten is voldoende informatie beschikbaar om trends te bepalen. Daarbij valt op dat de bruine kikker en gewone pad in de Jaarrond Tuintelling een afname laten zien, terwijl de landelijke trends voor deze soorten respectievelijk afname en lichte afname laten zien. Voor de kleine watersalamander, kamsalamander en Alpenwatersalamander komen de ontwikkelingen in de Jaarrond Tuintelling en de landelijke trends wél overeen. Deze soorten zijn respectievelijk stabiel, nemen af en blijven stabiel.

Zoogdieren

Huismuis. Foto: Marcel van Kammen

Ook zoogdieren zijn vaak actief in de schemering en tijdens de nacht, waardoor ze minder vaak worden waargenomen dan vogels, vlinders en libellen. Acht soorten worden echter voldoende vaak gemeld om trends te kunnen vergelijken met landelijke ontwikkelingen. Daarbij komen de trends in de Jaarrond Tuintelling grotendeels overeen met het landelijke beeld. Wel levert de Jaarrond Tuintelling aanvullende informatie op voor enkele soorten waarvoor geen landelijke trendgegevens beschikbaar zijn, zoals de huiskat, huismuis, bosmuis, mol en bruine rat.

Foto: Marcel van Kammen

Deelname

In tien jaar tijd is de deelname relatief stabiel gebleven, met jaarlijks tussen de bijna 500 en ruim 600 weektellingen. De meeste tellingen worden uitgevoerd in het voorjaar en de minste in de zomer. Tot 2022 maakten deelnemers gebruik van een aparte website om hun resultaten door te geven. Sinds juli 2022 is de invoer ondergebracht bij Sovon. Hierdoor hebben de betrokken organisaties meer controle over het systeem en kunnen gemakkelijker verbeteringen worden doorgevoerd. De overgang verliep soepel en leidde niet tot een terugval in de deelname. Wel lijkt het aantal weektellingen de laatste jaren licht af te nemen ten opzichte van de beginjaren, mogelijk doordat een deel van de waarnemingen pas later wordt ingevoerd. Daar staat tegenover dat het aantal tijdstiptellingen juist sterk is toegenomen: van circa 250 in 2021 naar ongeveer 400 in het meest recente jaar. Deze groei hangt waarschijnlijk samen met de mogelijkheid om tellingen via de app Avimap door te geven.

Foto: Vincent van den Hoven Fotografie

Wat betekenen deze resultaten?

De resultaten laten zien dat verschillende soortgroepen in tuinen vaak een positievere ontwikkeling vertonen dan in de landelijke meetnetten. Bij vogels, dagvlinders en libellen zijn relatief meer toenemende en minder afnemende soorten gevonden dan op landelijk niveau. Dit suggereert dat tuinen voor veel soorten een belangrijk leefgebied vormen.

Tegelijkertijd is voorzichtigheid geboden bij de interpretatie. De landelijke meetnetten beslaan een breed scala aan habitats, terwijl de Jaarrond Tuintelling uitsluitend betrekking heeft op tuinen. Daarnaast is nog onduidelijk in hoeverre de deelnemende tuinen representatief zijn voor alle Nederlandse tuinen. Vermoedelijk gaat het relatief vaak om groene, mogelijk grotere tuinen van betrokken deelnemers, waarin bewust wordt gewerkt aan een natuurvriendelijke inrichting, bijvoorbeeld door te voeren of door het planten van vlinder- en insectvriendelijke beplanting. Verdere analyse van de kenmerken van deelnemende tuinen kan meer inzicht geven in de oorzaken van de gevonden verschillen.

De deelname aan de Jaarrond Tuintelling is de afgelopen tien jaar stabiel gebleven. Wel bestaat de indruk dat een deel van de deelnemers slechts kort actief blijft. Meer inzicht in de motivatie van zowel actieve als afhakende deelnemers kan helpen om de deelname in de toekomst verder te versterken. Het actief motiveren van deelnemers – bijvoorbeeld via validatie van waarnemingen, regelmatige nieuwsbrieven en het uitlichten van een ‘tuinteller’ via een vast format met vragen – kan daarbij ondersteunend werken. De nieuwsbrief kan bovendien worden ingezet om deelnemers te interesseren voor andere telprojecten.
Tot slot is de meetreeks inmiddels lang genoeg om een eenduidige methodiek voor trendanalyses vast te stellen. Daarbij spelen onder meer vragen over de afbakening van seizoenen, het gebruik van gemiddelde of maximale aantallen en de manier waarop soortgroepen met meerdere generaties per jaar het best kunnen worden geanalyseerd. Ook biedt de combinatie van telgegevens en enquêtegegevens mogelijkheden voor verdere verdieping van de resultaten.

De mensen achter de Jaarrond Tuintelling

Jan Schoppers (admin vogels, Sovon)
'Het in potentie grootste oppervlak groen gebied in ons land verdient een meetnet met spannende resultaten en als vliegwiel om meer tuinen en onze omgeving te vergroenen. Want dat is ook goed voor ons.'

Meest bijzondere waarneming vanuit de tuin: Een draaihals eind augustus mieren pikkend en recent vijf overvliegende casarca's.

Hugo Wieleman (admin vogels en communicatie, Sovon)
'De variatie aan type tellers, verschillende tuinen en de verschillende soortgroepen maakt de Jaarrond Tuintelling uniek.'

Meest bijzondere waarneming vanuit de tuin: een zingende wielewaal

Neeltje Huizenga (communicatie, Zoogdiervereniging)
'De vele soorten die in tuinen voorkomen en het enthousiasme van de tellers daarvoor.'

Meest bijzondere waarneming in eigen tuin: een egel.

Amber van Amsterdam (communicatie, De Vlinderstichting)
'De wondere wereld van de eigen tuin bij tellers. Hoeveel meer er te vinden is dan je vooraf denkt. Ook in mijn eigen tuin!'

Meest bijzondere waarneming in eigen tuin: Ik kan niet kiezen... de vliervlinder (prachtig), klimopbladroller (komt weinig voor), het boomblauwtje, de koninginnenpage en de gewone wolzwever (nog nooit eerder gezien, maar wel heel algemeen).

Foto: Marcel van Kammen

Gerdien Bos (admin libellen, De Vlinderstichting)
'Als validator van de libellen vind ik het zo leuk om in de Jaarrond Tuintelling te zien dat libellen in bijna elke tuin wel worden gezien, ook als er geen vijver is.'

Meest bijzondere waarneming in eigen tuin: een vuurjuffer, de eerste in het voorjaar.

Eva Kok (projectleider, Vogelbescherming)
'Alle deelnemers aan de Jaarrond Tuintelling houden graag bij wat er in hun tuin leeft. Wat de Jaarrond Tuintelling echt indrukwekkend maakt, is de gezamenlijke investering waarmee we de veranderingen in soortsamenstelling door de tijd en in de ruimte in kaart kunnen brengen en kunnen koppelen aan tuineigenschappen.'

Meest bijzondere waarneming in eigen tuin: een moshommel

David Broek (admin amfibieën, RAVON)
'Het is verbazingwekkend hoeveel leven er in een tuin, vooral als er ook een vijver is, aanwezig is en dat wordt inzichtelijk als heel veel mensen dat doorgeven via de Jaarrond Tuintelling.'

Meest bijzondere waarneming in eigen tuin: een appelvink

Gerard Troost (website en appontwikkelaar, Sovon)
'Prachtig dat we zoveel informatie over de biodiversiteit in tuinen bij elkaar brengen. Vooral de kaarten en grafieken vind ik fantastisch.'

Meest bijzondere waarneming in eigen tuin: Tot een aantal jaar geleden had ik 's winters regelmatig ringmussen in de tuin, nu helaas niet meer. Een tegenovergesteld voorbeeld is het kaasjeskruiddikkopje. Van deze vroeger zeldzame soort vond ik in 2025 zelfs rupsen in de tuin.

Tuintellers

Bedankt!